

Prądnik. Prace Muz. Szafera	27	225–230	2017
-----------------------------	----	---------	------

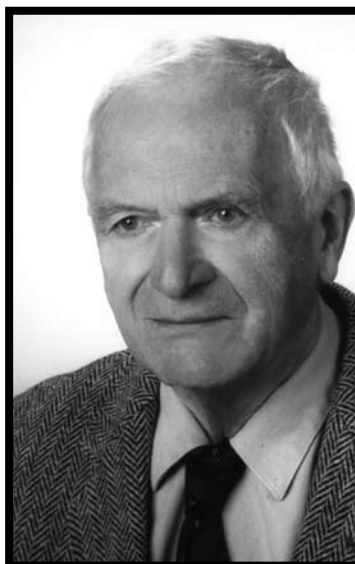
JÓZEF PARTYKA

ZYGMUNT HOLCER (1925–2004)¹

Zygmunt Holcer urodził się 10 listopada 1925 r. w Krakowie, jako syn Mieczysława Holcera, prokurenta Banku Polskiego oraz Marii z Ryszkowskich. Zmarł po długotrwałej, ciężkiej chorobie w dniu 17 lipca 2004 r. Mikrobiolog z wykształcenia, przez całe życie był człowiekiem niezwykle aktywnym i posiadał wiele bardzo różnorodnych zainteresowań, m.in. dotyczących mineralogii, historii polskiego średniowiecza, fotografii artystycznej, w tym również związanej z przyrodą Ojcowskiego Parku Narodowego. Kolekcjonował minerały i skamieniałości; miał też duże zdolności plastyczne.

Wybuch II wojny światowej przerwał jego naukę w gimnazjum im. B. Nowodworskiego w Krakowie. Kontynuował ją w latach 1939–1942 uczęszczając na Kursy Przygotowawcze dla Szkół Zawodowych Stopnia Wyższego, powstałe po przekształceniu przez nazistów Instytutu Sztuk Plastycznych i likwidacji Akademii Sztuk Pięknych. Uczęszczanie na owe kursy było warunkiem kontynuacji nauki w Państwowej Szkole Przemysłu Artystycznego [Staadliche Kunstgewerbe Schule in Krakau], mieszczącej się w budynku zlikwidowanej Akademii Sztuk Pięknych przy placu Jana Matejki.

Naukę w owej szkole przerwało Zygmuntowi aresztowanie w dniu 1 lutego 1943 r. za roznoszenie ulotek i posiadanie pistoletu. W dniu 14 maja 1943 r. z wyrokiem śmierci został przewieziony do obozu koncentracyjnego w Auschwitz, gdzie poddawany eksperymentom medycznym, przebywał do końca września 1944 r. Następnie, od października przebywał kolejno w obozach koncentracyjnych w Buchenwaldzie, jego filii Ohrdrufie oraz we Flossenbergu koło Litomierzyc na terenie czeskich Sudetów. W dniu 8 maja 1945 r., po otrzymaniu formalnego zwolnienia z obozu wydanego przez SS Komando [sic!] powrócił do Krakowa w dniu 18 maja 1945 r.

¹ Opracowano na podstawie materiałów Pani mgr Teresy Małkowskiej-Holcerowej.

Zaraz po wojnie Zygmunt Holcer podjął, przerwana w okresie okupacji naukę uczęszczając do gimnazjum, a następnie do liceum. W lipcu 1946 r. uzyskał świadectwo dojrzałości (po maturze). Pozwoliło mu to podjęcie studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim. Został słuchaczem na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym (kierunek biologia). W latach 1948–1951 studiując podjął pracę w laboratorium Instytutu Gruźlicy w Krakowie. W latach 1952–1954 był zatrudniony w laboratorium przy Sanatorium Przeciwgruźliczym w Rabce. Po zawarciu małżeństwa w 1954 r. powrócił do Krakowa. Od 1954 r. do 1981 r., tj. do wcześniejszego przejścia na emeryturę ze względów zdrowotnych, pracował w Krakowskiej Wytwórni Surowic i Szczepionek.

W 1976 r. Zygmunt Holcer uzyskał status Inwalidy Wojennego i włączył się aktywnie – szczególnie w latach 80. i 90. XX w. – w prace Komisji ds. Socjalno-Bytowych Związku Inwalidów Wojennych, w której działał do ostatnich lat swego życia. Równolegle był członkiem Związku Kombatantów i Byłych Więźniów Politycznych. Za swą społeczną działalność otrzymał kilkanaście odznaczeń, tym krzyże: kawalerski (1984), oficerski (1990) oraz oświęcimski (1987), a także Medal Stowarzyszenia Maxymilian Kolbe Werk w 50. rocznicę zakończenia wojny i uwolnienia z obozów koncentracyjnych (1995).

Aktywność cechowała całe życie Zygmunta Holcera. Datowała się ona już od lat studenckich. Od przełomu lat 50/60 XX w. rozpoczął intensywną działalność w zakresie fotografii artystycznej, która trwała do końca jego życia. W latach 60. XX w. był jednym z założycieli i członkiem Polskiego Towarzystwa Fotograficznego. Po długiej przerwie w działalności KTF, w październiku 1998 r. z inicjatywy tegoż Towarzystwa odbyły się dwie wystawy fotografii Zygmunta Holcera w galerii „Nafta” – „Barwy przyrody podkrakowskich lasów” oraz „Impresje z natury”.

Zainteresowania fotografią artystyczną, które nasiliły się od końca lat 80. pokrywały się ze wzrostem zainteresowań mineralogią i pasją kolekcjonerską minerałów i skamieniałości (głównie agatów, wulkanitów i skamieniałego drewna). Efektem tego był udział Zygmunta Holcera w ponad 30. wystawach zorganizowanych głównie w latach 90. XX w. przez Muzeum Geologiczne Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, w ramach Międzynarodowych Wystaw i Giełd Minerałów, Skał i Skamieniałości oraz Wyrobów Jubilerskich, a także w ramach Międzynarodowych Wystaw i Giełd Minerałów „Wawelstone” w Krakowie, również organizowanych przez Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi. Za udział w tych wystawach Zygmunt Holcer otrzymał 25 dyplomów za zajęcie I lub II miejsca w konkursach indywidualnych kolekcji. Niektóre kolekcje minerałów prezentowane były również w krakowskich muzeach (Przyrodniczym PAN, Archeologicznym UJ, Geologicznym AGH) oraz Galerii Osobliwości Este, jak też przy krakowskim Domu Kultury „Podgórze”, a także poza granicami Polski (Węgry, Francja, Słowacja, Niemcy).

Zainteresowania mineralogią znalazły również wyraz w kilku publikacjach naukowych ukazujących się w latach 1994–2001, których autorem lub współautorem był Zygmunt Holcer. Był on również aktywnym członkiem Sekcji Miłośników Minerałów i Skamieniałości Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk o Ziemi, Oddział w Krakowie, od którego otrzymał pamiątkowy medal.

Na szczególne podkreślenie zasługuje ofiarowanie przez Zygmunta Holcera własnych zbiorów mineralogicznych do następujących muzeów krakowskich:

– Muzeum Geologicznego Akademii Górniczo-Hutniczej im. St. Staszica w 1993 r.,

Zygmunt Holcer (pierwszy z lewej) w Grodzisku. Fot. ze zbiorów rodzinnych
 Zygmunt Holcer (first on the left) at Grodzisko. Photo from family collection

– Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego w 2003 r. (około 2 500 agatów przekazanych do Działu Wulkanitów tegoż muzeum).

– Muzeum Paleobotanicznego przy Zakładzie Paleobotaniki Instytutu Botaniki UJ. Kolekcja złożona z około 2 500 okazów zmineralizowanych drewnien była częściowo eksponowana na wystawie, której otwarcie nastąpiło w styczniu 2003 r.

Równoległe w ww. zainteresowaniami mineralogią oraz pasją kolekcjonowania jej okazów Zygmunt Holcer od końca lat 60. XX w. poważnie zajął się problematyką średnio-wiecznej architektury obronnej, głównie na terenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Zainteresowania te znalazły wyraz w aktywnym udziale w naukowych pracach Sekcji „Architectura Militaris” przy Komisji Urbanistyki i Architektury PAN w Krakowie oraz we współpracy z Ojcowskim Parkiem Narodowym. Omawiana problematyka stanowiła temat 13 opublikowanych prelekcji.

Zainteresowania Zygmunta Holcera mineralogią i geologią omawianego obszaru wyraziły się w licznych referatach. Na uwagę zasługuje m.in. wygłoszony w lutym 1996 r. w ramach Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego przy Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, który dotyczył agatów ze wzgórza melafrowego w Rudnie i połączony był z wystawą podkrakowskich agatów ze zbiorów autora oraz Adama Pieczki². W 2001 r. wspólnie z Marcinem Krajewskim ukazała się publikacja zatytułowana *Wykorzystanie górnourajskich wapieni biohermalnych jako materiału zdobniczego w XVII-wiecznym budownictwie sakralnym*³. Temat tego referatu dotyczył rzeźbiarskiego wystroju kościoła w Grodzisku koło Skały. Stał się on przedmiotem kolejnej prelekcji *O pochodzeniu*

² [w:] Polskie Towarzystwo Mineralogiczne, Prace Specjalne, zeszyt 17, Kraków 2000, s. 60–62. [streszczenie referatu w języku angielskim].

³ [w:] Kwartalnik AGH. Geologia, t. 27: 2001 z. 2–4 s. 259–266.

i genezie „marmuru” błogosławionej Salomei, wygłoszonej na konferencji naukowej zorganizowanej z okazji 45 lat Ojcowskiego Parku Narodowego, 20-lecia zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego⁴. Zespół tzw. Pustelni bł. Salomei w Grodzisku był przedmiotem badań naukowych nad historią architektury obronnej na terenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (*Zarys historii Grodziska koło Skąty w średniowieczu; odkrycie trzeciego średniowiecznego murowanego zamku na terenie Ojcowskiego Parku Narodowego*⁵).

Innym przedmiotem zainteresowań Zygmunta Holcera obiektami architektury obronnej na omawianym terenie, datującym się jeszcze od lat 60., był zamek w Olsztynie koło Częstochowy⁶. Zarys historii tego zamku stał się tematem publikacji pt. *Zamek Olsztyn pod Częstochową – zarys historii*.⁷ W ramach wspomnianej Sekcji Architectura Militaris PAN, Zygmunt Holcer wygłaszał referaty dotyczące genezy powstania i znaczenia osady częstochowskiej⁸, a także geologicznego uwarunkowania postępującej destrukcji zamku Tenczyn⁹. Kolejną publikacją z zakresu omawianych zagadnień było przypomnienie współzależności między lokalizacją grodów i zamków a przebiegiem szlaków komunikacyjnych na północny-zachód od Krakowa¹⁰.

W tym miejscu należy odnotować, że Zygmunt Holcer w latach 70. i 80. XX w. wraz z Januszem Bogdanowskim (1929–2003), Marianem Korneckim (1924–2001) i Andrzejem Swaryczewskim (1928–1983) był współautorem „Małego Słownika Terminologicznego Architektury Obronnej w Polsce”¹¹. Opracowanie Słownika następowało sukcesywnie od 1971 r. w ramach prac Komisji Urbanistyki i Architektury, sekcja Architectura Militaris, działającej przy Krakowskim Oddziale PAN. Wyniki kolejnych etapów prac Sekcji były publikowane w formie artykułów oraz jako odrębne wkładki do poszczególnych tomów Teki Urbanistyki i Architektury (tomy VIII–XI wydawane w latach 1974–1977). W latach 1978–1979 Zygmunt Holcer opracował pod redakcją J. Bogdanowskiego „Słownik wyrazów obcojęzycznych” występujących w zagranicznym piśmiennictwie dotyczącym architektury obronnej. Słownik zawierał terminy w językach: angielskim, francuskim, rosyjskim (w transkrypcji fonetycznej) i włoskim. Był wydany jako wkładka do Teki Komisji Urbanistyki i Architektury (tom XII i XIII). W 1986 r. poprawione wydanie słownika ukazało się w formie reprintu nakładem Politechniki Krakowskiej pod tytułem „Słownik Terminologiczny Architektury – Architektura Obronna.

Przyroda Jury Krakowsko-Częstochowskiej, w tym również terenów Ojcowskiego Parku Narodowego, inspirowała wspomnianą już pasję Zygmunta Holcera, jaką była fotografia artystyczna. Zaowocowała ona kilkoma wystawami indywidualnymi pre-

⁴ [w:] *Badania naukowe w południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, red. J. Partyka, Ojców 2001 s. 54–58.

⁵ J.w. s. 354–370.

⁶ [w:] Sprawozdania z posiedzeń Naukowych PAN Oddział w Krakowie, Sekcja Architectura Militaris, t. XIII/1 Styczeń-czerwiec 1969 [wyd. Kraków 1970], s. 311–313.

⁷ [w:] *Zróżnicowanie i przemiany środowiska przyrodniczo-kulturowego Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, t. 2, red. J. Partyka, Ojców 2004, s. 75–88.

⁸ Sprawozdania z posiedzeń Naukowych PAN Oddział w Krakowie, t. XXXVII/1 Styczeń-czerwiec 1993 [wyd. Kraków 1994], s. 126–128.

⁹ Sprawozdania j.w., t. XXXIX/1 Styczeń-czerwiec 1995 [wyd. Kraków 1996], s. 189–193.

¹⁰ Sprawozdania j.w., t. XLII/2 Lipiec-grudzień 1998 [wyd. Kraków 2000], s. 82 + mapa.

¹¹ Kraków, wyd. Politechnika Krakowska, wyd. I, 1986; wyd. II, 1988.

Zygmunt Holcer z przyjaciółmi przed Bramą Bolechowicką (pierwszy z prawej). Fot. ze zbiorów rodzinnych

Zygmunt Holcer with friends in front of Bolechowice Gate (first on the right). Photo from family collection

zentowanymi w latach 1996–2003. Wymienić tu należy dwie wystawy prezentowane w Krakowskim Domu Kultury „Podgórze” w 1996 r. zatytułowane: „Cztery pory roku” i „Cztery pory roku w lesie”. W 1999 r. kolejne dwie wystawy inspirowane przyrodą miały miejsce w Muzeum Ojcowskiego Parku Narodowego pt. „Dolina Prądnika” oraz w Muzeum Archeologicznym w Krakowie zatytułowana „Piąta pora roku”, na której autor zaprezentował fotografie ukazujące przyrodę i architekturę na terenie Ojcowskiego Parku Narodowego. Natomiast we wspomnianym wyżej Muzeum Archeologicznym w 2001 r. odbyła się wystawa p.t. „Dzieje Doliny Prądnika”. Podobna tematyka stanowiła temat wystawy zorganizowanej w 2003 r. przez wymieniany już Dom Kultury „Podgórze”, której tematem była „Dolina Prądnika i inne”.

Działalność naukowa, zainteresowania historią i fotografią artystyczną Zygmunta Holcera na trwale weszły do historii poznawania i dokumentowania przyrody oraz obiektów kulturowych Doliny Prądnika, zwłaszcza jej części objętej granicami Ojcowskiego Parku Narodowego.

SUMMARY

A microbiologist by profession with diverse interests in inter alia mineralogy, history of Poland in Middle Ages, artistic photography, who collected minerals and fossils and had excellent artistic skills. He was arrested during the Second World War and with a death sentence transported to Auschwitz where he stayed till the end of September 1944 and was subjected to medical experiments during that time. Later he was taken to concentration camps in Buchenwald and Flossenbürg near Leitmeritz in the Czech Sudetes. He came back to Krakow in 1945.

After graduating biology at Jagiellonian University he worked i.al. in the Institute of Tuberculosis in Krakow, in the laboratory, and later in Tuberculosis Sanatorium in Rabka and in Krakow Factory of Sera and Vaccines. In 1976 he was granted war-disabled status.

At the turn of the 50s and 60s he had begun intensive activity in artistic photography, which lasted till the end of his life. He was one of the founders of the Krakow Photography Society. His interest in mineralogy and fortified medieval architecture mainly in the area of Krakow-Częstochowa Jura was expressed in a few scientific publications, exhibitions, lectures; one of the subjects was the Ojców National Park.